

OKUMA ÜZERİNE İNCELEMELER*

Yazan: İhsan SUNGU

Günümüz Türkçesine Çeviren: Cavit BİNBAŞIOĞLU

Son yıllarda özellikle Amerika Üniversiteleri laboratuvarlarında yapılan bilimsel incelemeler, "alfabe" ve daha doğrusu "okuma"nın öğretim yöntemlerini aydınlatacak birçok sorunlar ortaya çıkardı. Bunlardan bazıları hakkında sayın meslektaşlarıma açıklama yapmayı yararlı buldum.

"Göz"ümüzün okuma sırasında aldığı "durum" hakkında bilim alanında dikkati çeken Fransız Profesörü Javal, daha 1879 tarihinde okuma sırasında gözün durmaksızın durum değiştirdiğine dikkat etmişti.

Sonra Edinburg ve Hall tarafından, daha sonra da Amerika'nın Harvard, Kolombia ve Şikago Üniversitelerinde yapılan incelemeler, bu hususu daha büyük bir açıklıkla ortaya çıkardı. Bugün artık biliyoruz ki, göz, okumaya başlarken aldığı durumda satırların yalnız bir kısmını görüyor, sonra hareketle (sıçrama ile) durumunu değiştirerek, satırın başka bir önünü, daha sonra yeni bir hareketle, yeni bir durum daha alarak, satırın diğer bir yerini kavlıyor; fakat, gözün okuma sırasında yaptığı bu hareketler(1), o kadar hızlı oluyor ki, okur, bunun farkında olmuyor. Okurken, gözün aldığı durumların uzayıp gittiği saptanıyor. Bu hal, tıpkı sinemada vukua gelen halin aynıdır. Sinema, bir manzaranın, pek az aralıklarla alınmış yüzbinlerce çeşitli durumlarından başka bir şey saptamadığı halde, o çeşitli birbirini izleyen durumların gözümüzün önünden hızla geçmesi, nasıl o manzarayı kesintisiz canlı olarak yaşatıyorsa; göz, okurken çeşitli hareketlerle, birbiri ardınca giden durumlar alarak, satırın okuduğu halde; biz, gözümüzün önündeki yazıyı kesintisiz olarak görüyoruz ve gözümüzün aldığı durumun değiştiğinin farkına varmıyoruz. Bununla birlikte, karşımızda elinde bir kitap ya da gazete tutarak okuyan birisinin gözlerine dikkatle bakarsak, gözünün durmaksızın durum değiştirdiğini biz de görebiliriz. Gerçi bu işte alıştırma yapmayanların karşısındaki okurun gözlerinin durumlarını değiştirdiklerinin farkına varması önce zor olursa da, alıştırma yaptıktan sonra, bu husus açıklıkla söylenebilir. Profesör Javal'ın gözün okuma sırasında durumunu değiştirdiği hakkındaki ilk keşfi üzerine yapılan incelemelerini sürdüren bilginler herşeyden önce, bir taraftan gözlerini okurların gözlerine dikerek, gözün durumunun nerede değiştiğine dikkat etmeye, diğer taraftan göz, durumunu değiştirdikçe, ellerindeki

kalemlerle değişen durumların miktarlarını saptamaya başladılar.

Fakat, bu durumların miktarlarını, yalnız gözle bakarak kesin bir biçimde saptamak olanağı bulunmuyor ve özellikle her durumda okurun, satırın hangi noktasına gözünü dikmiş olduğu belirlenemiyordu. Bir aralık, göz kapağının üzerine gayet ufak "mikrofon" koyarak gözün durumu değişikçe, durumunu değiştiren ışınların fotoğrafının alınması sağlandı. Sorun bu yola girdikten sonra, çeşitli bilginlerin ortak çalışmalarıyla ortaya konan fotoğraf makineleri daha çok gelişti. Nihayet 1916 tarihinde Şikago Üniversitesi profesörlerinden Dr. Gray tarafından bu tür fotoğraf makinelerinin daha gelişmiş bir örneği ortaya kondu. Bu fotoğraf makinesiyle Şikago Üniversitesine ek eğitim okulunda deneyler yapılmaya başlandı. Bu deneyler, Prof. C.H. Judd, G.T. Buswel ve Dr. Gray gibi büyük eğitimcilerin yönetimi altında sürdürüldü.

Dr. Gray tarafından ortaya çıkarılan ve o zamandan beri daha gelişmiş bir şekil alan bu fotoğraf makinesi, bir tür sinema makinesine benzer. Bu fotoğraf makinesi ile:

1. Okurun gözleri, okuduğu satırın neresinde duruyor?
2. Her satırda göz, kaç kez duruyor?
3. Göz, her duruşunda, ne kadar zaman harcıyor?
4. Gözün her duruşta aldığı durum, satırın izlediği yöne mi, yoksa tersi yöne mi doğrudur?

Bu hususları matematiksel bir kesinlikle saptamak olanağı elde edilmiştir.

Aslında "görme" eyleminin gözün satır üzerinde sıçramadan sonraki "durma" sırasında gerçekleştiği; göz, durumunu değiştirdiği (sıçradığı) sırada, yani hareket halinde iken, görme eyleminin gerçekleşmediği bilinmektedir. Bununla birlikte Şikago Üniversitesinde yapılan deneylerde kullanılan fotoğraf makinesi, herhangi bir okurun okuma sırasında, önce gözün satırın hangi noktasına dikildiğini, sonra durumunu değiştirince hangi noktada durduğunu saptamaktadır. Bölece bir duruşta (sıçramada) gözün, satırın hani taraflarını kavramış olduğu anlaşılabilir olur.

Son yıllarda Amerika'nın ilk, orta ve yüksek okulları öğrencilerinden birçok çocuklarla gençlerin okuma sırasında gözlerinin aldığı durumlar hakkında binlerce fotoğraf alınmış ve bunlar üzerinde birçok incelemeler yapılmıştır. Şikago Eğitim Yönetimi, 6.000 dolara satın alınan fotoğraf makinesinin bedelini verdiği gibi, bu incelemelerde harcanmak üzere ayrıca

* Yazının aslı, 1924 yılında Kırklareli'nde yayınlanan Terbiye ve Meslek Mecmuası'nın birinci sayısında çıkmıştır. Aynı yazı Talim ve Terbiye Kurulu'nun çıkardığı "Terbiye" adlı derginin Ocak 1928 sayısında da yayımlanmıştır.

önemli bir para da sağladı. 1921'de Amerika'da bilimsel araştırmaları koruyan bir dernek, okuma hakkındaki incelemelerini sürdürmek üzere Prof. Dr. Judd emrine 15.000 dolar daha ödedi.

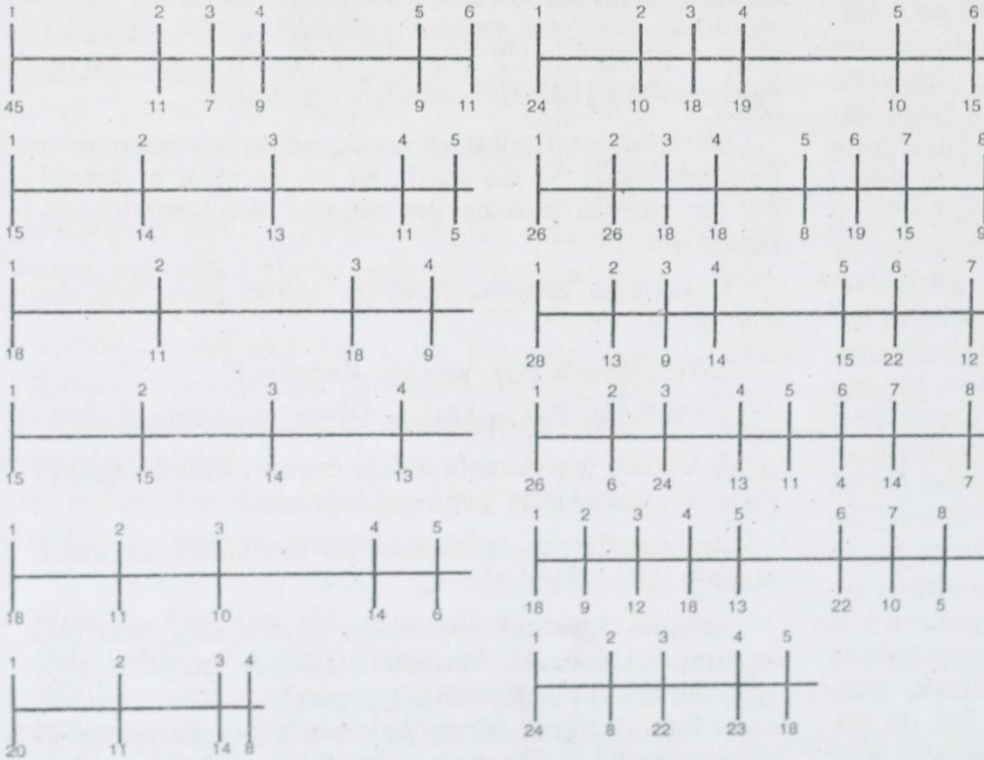
Yapılan incelemeler ve elde edilen sonuçlar hakkında Prof. Dr. Judd ve Prof. Dr. Buswell, monografik eserler yayımladılar. Bu eserler, okullarda okuma sorununun birçok önemli evrelerini ortaya çıkardı.

Şikago Üniversitesine ek eğitim okulu laboratuvarlarında aldırılmış olan fotoğraflara göre ortaya çıkarılan şekillerin bazılarını inceleyelim:

Yayımladığımız şekil (Şekil:1), bir üniversite öğrencisinin belirli bir okuma parçasını "sessiz okuma" (2) şeklinde okurken gözlerinin satırın nerelerinde durduğunu gösteriyor. Satırları kesen dikey çizgiler, okuma sırasında gencin gözlerinin satırın nerelerinde durduğunu gösteriyor. Dikey çizgilerin üst tarafındaki sayılar, gözün her satırı izlerken aldığı durumların (sıçramaların) sıra numarasını, altındaki sayılar da gözün o noktada bir saniyenin kaçta kaç derecesinde bir zaman durduğunu gösteriyor.

Bu zamanı belirlemek için burada bir saniyenin ellide biri, bir ölçü birimi olarak kabul edilmiştir. Bir saniyenin ellide birinden ibaret zamana -açıklamayı kısaltmak için- "an" dersek:

Bir Öğrencinin Sesli ve Sessiz Okumadaki Göz Hareketleri

Sessiz okuma şeklinde
(Şekil : 1)

Sessiz okuma şeklinde
(Şekil : 2)

(Klişede her satır yatay bir çizgi şeklinde gösterilmiştir. Klişenin aslında yazı vardır, yazı iyi okunamadığı için buraya alınmamıştır.)

1 numaralı şekilde ilk satırı okurken, okurun gözü ilk duruşta 45 an sarf etmiş demektir. Şimdi bu açıklamaya göre birinci şekli inceleyelim. Şekildeki ibareyi(3) "sessiz okuma" tarzında okuyan gencin gözü birinci satırda önce (w) harfinde 45 an durmuş, sonra göz, ikinci bir sıçramadan sonra ikinci sözcüğün sonundaki (y) harfi üzerinde 11 an durmuş, üçüncü durumda gözün döndürücüğü sözcüğün (r) harfi üzerinde 7an, dördüncü durumda dördüncü sözcüğün (e) harfi üzerinde 9 an, beşinci durumda sözcüğün sonlarına doğru (i) harfi üzerinde 9 an, altıncı durumda, altıncı sözcüğün son harfi üzerinde 11 an durmuştur.

İkinci satırda gencin gözü beş durum almış ve ilk durumda 15 an durmuştur. Üçüncü ve dördüncü satırları genç okur, yalnız dört durumda, beşinci satırı beş durumda, altıncı satırı ise, dört durumda (sıçramada) okumuştur.

Dikkate şayandır ki, ilk satırların, ilk harfi üzerinde harcanan zaman, diğerlerinden çoktur. Birinci satırda gözün aldığı durumların miktarları da diğer satırlardakilerden fazladır. Bundan, başlangıçta okurun harcadığı dikkat ve enerjinin diğer satırlardakilerden fazla olduğu anlaşılıyor. Okur, ikinci satırı okurken gözlerinin aldığı ilk durumla bir sözcüğü kavramış, ikinci durumla ikinci ve üçüncü sözcükleri; üçüncü durumla dördüncü, beşinci, altıncı sözcükleri; dördüncü durumla da yedinci, sekizinci sözcükleri birden okumuştur. Okur, üçüncü dördüncü ve beşinci satırları hemen aynı oranda kavramıştır. Zaten incelemeler

gösteriyor ki, genellikle, okurların her satırda gözlerinin aldığı durumların (sıçramaların) miktarı-birinci satır hariç tutulursa- hemen hemen her satırda birbirine yakın oluyor.

Şimdi aynı gencin, aynı okuma parçasını sesli olarak okurken gözlerinin aldığı durumu saptayan ikinci şekli inceleyelim: Burada en çok dikkati çeken şey, gencin sesli olarak okuduğu zaman gözlerinin aldığı durumların (sıçramaların) miktarı arasında büyük bir fark olmasıdır. Birinci satırlarda okur, henüz doğal halini almamış olduğundan, bu satırları karşılaştırmadan hariç tutacak olursak; okurun ikinci satırı, sessiz okuma halinde beş durumda; sesli okuma halinde ise, sekiz durumda; üçüncü satırı, sessiz okumada dört, sesli okumada yedi durumda, dördüncü satırı sessiz okumada sekiz durumda okuduğu, diğer satırların da aynı oranda devam ettiği görülüyor. Demek oluyor ki, okurun gözü, bir parçayı sessiz okuma halinde, sesli

okuma halinden daha hızlı kavriyor. Gerçekten okurun gözü, dördüncü satırı sessiz okuma sırasında dört durumda kavramış iken, sesli okumada aynı satırı kavramak için, bunun iki katı durum almak (sıçrama yapmak) zorunda kalmıştır.

Sessiz okuma ile sesli okuma sırasında her durumda gözün harcadığı zamanı karşılaştırdığımızda, sessiz okumaya oranla, sesli okuma için hemen iki katı bir zaman harcamaya gereksinim olduğu görülüyor. Örneğin genç okur, "sessiz okuma" halinde ikinci satırı 58, üçüncü satırı 56, dördüncü satırı 57 an içinde kavradığı halde; aynı satırları "sesli" okuma sırasında, sırasıyla ancak 139, 113, 105 an içinde okuyabilmiştir.

Yapılan incelemeler, hızla okunan parçanın da aynı hızla kavranıldığı ve parça, okurun zihin düzeyine ne kadar uygun olursa, kavranılmasının da o kadar hızlı ve kolay olduğunu göstermiştir.

Bu açıklamadan, okullarda "sessiz okuma"ya ne kadar önem verilmesi gerektiği bir kat daha ortaya çıkar. Öğrenci, daha okulda iken, birçok derslerde inceleme ve araştırma için mütalaa sırasında "sessiz okuma"da büyük bir alıştırma yapmak zorundadır. Günlük yaşamımızda hemen daima mütalaa saatlarını sessiz okuma halinde geçiririz. Sessiz okuma sırasında okur, parçayı daha çabuk ve daha iyi kavradığı için, bu biçim okumanın, sesli okumadan daha çok, yaşamın pratik gereksinimlerine uygun düştüğü görülür.

Şimdi daha küçük sınıflarda bulunan öğrencilerin sessiz okuma sırasında gözlerinin aldığı durumları inceleyelim:

4 5 6 7
What is it that comes out of the

Şekil : 3) İlkokul 3. sınıf

2 1 3 4 5 6
There was another bird in the room, however

Şekil : 4) İlkokul 4. sınıf

3 4 5
they anchored their ships behind

Şekil : 5) 8. sınıf

1 2 3 4
across the knuckles which I hardy felt dashed

Şekil : 6) 7. sınıf

8 9 10 11 12 13 14 15 16 17
I be last mid light and that Chris

Şekil : 7) İlkokul 4. sınıf

2 1 3 5 4 6 7 8 9
out of the door into the clear sunlight. Some on

Şekil 8) İlkokul 7 sınıf

Üçüncü şekil, Amerika'da ilkokul üçüncü sınıfta; dördüncü şekil- dördüncü sınıfta; beşinci şekil altıncı sınıfta; altıncı şekil yedinci sınıfta okumada beceri sahibi olan çocukların "sessiz okuma" halinde okudukları birer satırı gösteriyor. Yedinci şekil, ilkokul dördüncü sınıfında okumada zayıf bir çocuğu, sekizinci şekil de yedinci sınıfta okumada zayıf bir çocuk tarafından okunan bir satırı gösteriyor.(4)

Bu satırların incelenmesinde ilk dikkati çeken cihet, küçük sınıfların okumasında beceri sahibi olan öğrencinin bile, her satırda gözün aldığı durum (sıçrama) miktarının çok olmasıdır.

Üçüncü şekilde görüldüğü üzere, ilkokul üçüncü sınıftaki bir çocuğun gözleri, "sessiz okuma" sırasında bir satırda yedi durum, dördüncü sınıftaki bir çocuk, bir satırda altı durum almıştır. Her biri, adeta, her sözcüğü kavramak için, bir durum almış demektir.

Şekillerin incelenmesinden elde edilen ikinci cihet, sınıflar yükseldikçe her satıra düşen (isabet eden) "durum" (sıçrama) miktarının gittikçe azalmasıdır.

Diğer dikkat çekici bir nokta da, okumada zayıf olan dördüncü sınıftaki öğrenci ile yedinci sınıftaki öğrencinin okuma sırasında gözlerinin aldığı durumlarda "geri" hareketler olmasıdır. Gerçekten dördüncü sınıftaki çocuğun gözü, ilk durumda okuduğu satırın baş tarafını kavraması ve ikinci durumda sağa doğru gelen noktaya üçüncü durumda onun sağındaki noktaya... İlh devam etmek üzere gözlerini tesbit etmesi gerekirken çocuğun gözü, ilk durumda satırda dördüncü sözcüğün ortasına tesbit ettiği halde, ikinci durumunu, ilk durumun sağına değil; geri bir hareketle soluna tesbit etmiş; yedinci durumda ise daha önce dördüncü durumu aldığı noktaya dikmiş; onuncu durumdan sonra on birinci durumu da geri bir hareketle onuncu durumun solunda bir yerde yapmıştır.

Demek oluyor ki, bu çocuk, satırı okurken - okuduğu parça İngilizce olduğuna göre- gözünün aldığı durumlar, doğal halde soldan sağa ilerleyen bir gidiş izleyeceğine, kimi zaman sağa, kimi zaman sola dönerek, zikzak hareketler yapmış ve bir karışıklık meydana getirmiştir. Gerçi, aldığımız şekilde okumada becerikli olan çocuklar arasında da, okudukları satırlarda bu "geri" hareketi, yalnız bir kez için yapanlara rastlanmakta ise de; bu hal, daha önce açıkladığımız gibi, okumanın başlangıcında, hemen her okurda az çok rastlanan bir olaydır.

Yedinci ve sekizinci şekillerde görülen zikzak ve geri hareketler ise, yalnız başlangıca özgü değil; hemen okuma süreci devam ettiği sürece, o çocukların gözlerinin aldığı durumlarda bir karışıklık belirtisi görünüyor.

Son zamanlarda gerek çocukların, gerek gençlerin gözlerinin okuma sırasında izlediği durumlar hakkında yapılan bu incelemeler, özellikle alfabe başlanırken

harften değil, "sözcüklerden" daha doğrusu "cümleden" başlanması gerekeceği düşüncesini doğrulamıştır.

Gerçi, bu deneylerde görülmüştür ki, okuma sırasında okur, öğrendiği parçanın içeriğini ve harflerini, birer birer görerek kavramaz; sözcükleri bütünü ile görür ve okur. Daha önce "Madem ki, sözcükler harflerden oluşmuştur; önce çocuklara harfleri öğretmeli, ondan sonra harflerden oluşan sözcükleri göstermeliyiz" denilirdi. Öğretim yöntemi biliminde büyük bir devrim yapmış olan H. Pestalozzi bile, bu fikre ta-kılmış kalmış, sözcükleri göstermeden önce, harfleri öğretmenin gereğine inanmıştı. Sözcükleri öğretmek için harflerden başlanması gereğine inanmış olanları böyle düşünmeye yöneltten düşünce, güya "yalından karmaşığa" ilkesi idi. Oysa, çocuk için hiçbir anlamı olmayan, çocuğu ilgilendirmeyen harflerden başlamakla asıl "yalından karmaşığa" ilkesine uyulmamış oluyordu. Çocuk için yalın olan şey, harf değil; anlamını anladığı ve ilgilendiği "sözcükler" ve "cümleler"dir. Hem biz, bir eğitimcinin pek doğru olarak işaret ettiği gibi, çocuğa, örneğin, "elbise" hakkında bir fikir vermek istersek "yalından karmaşığa gitmek gerekir" diye, elbisenin önce yakasından sonra kollarına ve daha sonra ceplerine, iliklerine, düğmelerine çocuğun dikkatini çekip, ondan sonra elbisenin bütünü mü gösteririz? Yoksa, elbiseyi önce bir "bütün" olarak (kül halinde) çocuğa gösterir, işte "elbise budur" mu deriz? Elbiseyi "bütün" olarak göstermek mi, yoksa ayrı ayrı parçalarını göstermek mi, daha yalın olur? **"Yalından karmaşığa gitme" ilkesini yanlış anlamamalıdır.** Su da oksijen ve hidrojenen oluşmuştur; fakat su hakkında çocuğa bir fikir vermek istedik mi, "oksijen" ile "hidrojen"den başlamak doğru değildir.

Kısaca, son yapılan incelemeler de gösteriyor ki, bir sözcüğün önce harflerini birer birer tanımak suretiyle okumuyoruz. Belki, sözcükleri genel şekillerinden tanıyarak okuyoruz. Bu fikri doğrulamak için, birinci şekle bir kez daha bakalım. Ne görüyoruz? Bir gencin gözü, "sessiz okuma" sırasında birden dörde kadar olan sözcükleri hep birden kavriyor. Daha önce açıkladığımız gibi, göz durumunu değiştirirken, yani hareket halinde görmüyor ve sözcükleri kavrama, ancak bir durumda sabit durduğu zaman (duraklama anında) gerçekleşiyor. O halde genç okurun gözü, yerine göre, bir durumda tam dört sözcüğü birden kavramış demektir. İkinci satırdan altıncı satıra kadar olan satırları incelersek, genç okurun gözünün 46 sözcüğü 22 durumda (sıçrama) kavramış olduğunu görürüz. Demek ki her durumda, ikiden fazla sözcüğü görmüş ve okumuştur. Bu da sözcüklerin harf değil; bütünüyle kavrandığını kanıtlar.

Daha küçük çocukların gözlerinin satır üzerinde aldıkları durumları saptayan 4,5,6 ve 7 numaralı şekillerin incelenmesinden de aynı sonucu elde edebiliriz. Bu şekillerin incelenmesinden çıkarılan şu çizelgeye bakalım:

Şekil No:	Sınıf	Bir Satırdaki Harf Miktarı	Bir Satırdaki Sözcük Miktarı	Bir Satırdaki Sıçrama Miktarı	Bir Sıçramada Kavranan Harf Miktarı	Bir Sıçramada Kavranan Sözcük Miktarı
4	3	35	10	7	5	1,4
5	4	35	7	6	5,8	1,3
6	6	39	9	5	7,8	1,8
7	7	40	9	4	10	2,2

Bu çizelgenin incelenmesinde üçüncü sınıftaki çocuğun gözünün ortalama olarak, bir durumda 4 sözcük, dördüncü sınıftakinin 1.3 sözcük, altıncı sınıftakinin 1.8 ve yedinci sınıftaki çocuğun 2.2 sözcük kavradığını görürüz. Yüzlerce öğrenci üzerinde yapılan incelemelerin hepsi, aynı fikri doğrulayacak sonuçlar vermiştir.

Bizim okurken sözcükleri bütünüyle kavradığımızı, birkaç yıl önce Örtman ve Dodge adındaki iki bilgin tarafından yapılan çeşitli deneyler de göstermişti. Biz, örneğin, Fransızca Maison sözcüğünü bu şekilde görünce derhal ne olduğunu kavriyor ve okuyoruz. Oysa, bu sözcüğü teşkil eden altı harfi, bilinen şekle aykırı olarak, altalta gelecek şekilde düzenlersek, derhal kavrayabilir miyiz? Gözlerimiz sözcüğü, bilinen şekli ile görmeye alışmış olduğu için, hep o şekilde gördüğü zaman daha çabuk okuyor. Yine deney gösteriyor ki, bir sözcüğü oluşturan harfleri ayrı ayrı belli bir uzaklıkta gösterdikleri zaman, harfleri tanımadığımız halde, o harflerden oluşan bir sözcüğü aynı uzaklıkta okuyabiliriz. Gerçi harflerini, ayrı ayrı açıkça görmüyoruz ama, sözcüğün bütünü, gözümüze yabancı olmadığı için, derhal o uzaklıktan da sözcüğü kavrayabiliyoruz. Nasıl ki, iyi tanıdığımız bir kimşenin uzaktan yüzünü iyice tanımadığımız halde, yürüyüşünden ve vücudunun yapısından o uzaklıktan da kim olduğunu fark edebiliyoruz. Yine vaktiyle yapılan deneyler göstermiştir ki, tanınmayacak derecede yazılmış olan sözcükleri de kavrayıp okumak mümkündür. Prof. Örtman ile Dodge'un deneylerinden anlaşıldığına göre, sözcükler ne kadar "karakteristik" olursa o kadar çabuk kavrandığı anlaşılmıştır.

Gözün bir durumda (bakışta) kavradığı sözcüklerin bütün harflerini, yalnız sözcüğün dikkat çekici genel şekillerini ya da dikkat çekici olan harflerini kavradığı ve sözcüğün geri kalan kısmını zihnin tamamlamakta olduğu saptanmıştır. Nasıl ki, biz, bir yerden geçerken, daha önce tanıdığımız bir manzarayı bir görüşte derhal tanırız. Oysa, bu manzaranın ayrıntısı hakkında bize bilgi sorulsa o ayrıntıyı kesin olarak söyleyemeyiz.

Körlerin okuma biçimi hakkında yapılan incelemeler de aynı sonucu göstermiştir. Biliniyor ki, körler, kağıt üzerinde kabartma olarak vücuda ge-

tirilen nokta çizgilerden oluşan bir yazıya ellerini dokundurmak suretiyle okurlar. Kör, okurken sağ eliyle sözcüğün bütününe kavramaya, sol eliyle de sözcüğü oluşturan harfleri tanımaya devam eder. Deney gösteriyor ki, sözcükleri kavramak için, sözcükleri oluşturan harflerin hepsine ayrı ayrı dokunmaya gerek kalmadan, her sözcüğün yalnız iki üç harfine dokunarak onu tanır ve derhal diğer sözcükleri kavramaya geçer. Böylece dokunduğu sözcüklerin yalnız iki üç harfinden bütününe tahmin ederek ilerler. Görür göz ile okuyanlarda olduğu gibi, körler de parçaları sözün gelişinden yararlanarak okurlar. Dizgi yanlışlarına çoğumuzun dikkat etmemesi, yanlış yazılmış olan sözcükleri çok kez -yanlış olduklarının farkında olmayarak- doğru okumamız, hep sözcükleri harf harf değil; bütünüyle kavradığımızdan, daima sözün gelişinden yararlanarak okumakta olduğumuzdan kaynaklanmaktadır.

Bütün bu incelemeler, çocuklara alfabeye başlanırken harflerden değil, sözcüklerden; daha doğrusu, çocuğu ilgilendirecek cümlelerden ve en iyisi, ilgi çekici öykülerden başlamanın gereğini ortaya koymaktadır. İşin başlangıcında çocuğun önüne alışık olduğu cümleleri koyarsak, çocuk cümleleri daha büyük bir kolaylıkla okumaya başlar. Ve gittikçe her satırda gözünün aldığı durumlar (sıçramalar) azalır. Yukarıda sunduğumuz açıklamadan da anlaşılmalıdır ki, göz, bir sıçrayışta satırın ne kadar çok yerini kavrar ve bu durumda ne kadar az zaman harcarsa parçayı da o kadar çabuk okur, bunun için öğrenciyi daha başlangıçtan itibaren satırı daha çabuk kavramasına alıştırmak gerekir. Bunun için de okuyacağı parçaların kendisini ilgilendirecek bir nitelikte olması ve parçayı oluşturan sözcüklerin çocukların tanıdıklığını (ünsiyetini) artıracak eğitsel önlemlere başvurulması gerektir. Seçilecek parçalar, ne kadar çocukların zihin düzeylerine göre yazılmış olursa, o parçadaki sözcükler çocuklarca ne kadar tanınmış bulunur; çocuklar, o parçaları o kadar çabuk okurlar. Unutmamalıyız ki, "okumak" demek "başkasının yazılı olan düşüncelerini kavramak" demektir. Yoksa yazılı olan sözcükleri "mihaniki" olarak "seslendirmek" demek değildir. Bunun için her sınıfta, okuma için seçilecek parçalar, o sınıftaki çocukların düşünce düzeylerine ve de lehçelerine uygun olmalıdır ki, çocuklar, o parçaları kolaylıkla kavrayabilsinler. Bizde kökleşmiş yanlış bir inanış vardır. Sanıyoruz ki, ilk sınıfta çocuğa okuma öğretmek, dilimizdeki bütün sözcükleri okutmaya çocukları alıştırmak demektir. Oysa, dünyanın hiçbir yerinde hiçbir eğitimci, okumaya başlamadan önce çocuğa, o dilin bütün sözcüklerini okutmayı düşünmez. "Çocuğu okumaya alıştırmak" sözü altında her eğitimci, çocuğun kendi zihin düzeyindeki parçaları okumaya alıştırmayı amaçlar. Sanmamalı ki, yedi yaştaki bir Fransız, bir İngiliz bir Amerikan çocuğu, kendi dilinin bütün sözcüklerini okuyabilir. Zaten an-

lamını kavrayamayacak olduktan sonra zihin düzeyinden yüksek sözcükleri okusa da ne olur? Ama, diyeceksiniz ki, çocuk anlamını anlamadan da bir sözcüğü okursa zihin düzeyinden yüksek de olsa, bir parçayı sökse kötü mü olur? Evet, kötü olur. Çünkü çocuk daha başlangıçta okuma parçalarını yalnız mihaniki olarak söylemeye, anlamlarına dikkat etmeye gerek görmeden okumaya alışır. Bir okulun çocuğa verebileceği en kötü alışkanlık da budur.

Şurasını da arzedeyim ki, çocuklara daha başlangıçta harfleri değil, sözcükleri ve hatta cümleleri okutmaya başlamak gerektiğini savunmakla "sözcükler çocuklara hiç çözümlenmemeli ve sözcükleri oluşturan harflerin seslerine dikkat etmemeli" demek istemiyoruz. Çocuklar, bir süre cümle ve okuma parçalarındaki sözcüklerle "ykanık" sağladıktan sonra, kendilerine bazı sözcükleri çözümlendirebiliriz. Bu yolda çözümler, daha önce bildikleri bir sözcüğe rastladıkları zaman, o sözcüğü kolayca okumak olanağı sağlar. Gerçekten yalnız birleşim (terkip) yolundan giderek, çocuklara hiç çözümlenmemeli, öğrenci, bildikleri bir sözcük karşısında o sözcüğü çıkarmak için, büyük zorluklara uğrar. İşte 7 ve 8 numaralı şekillerde saptandığı üzere, iki çocuğun okurken sürekli olarak zikzak hareketler yapmış olmaları, okudukları sözcükleri çözümlenmedeki yetersizliklerinden kaynaklanmıştır. Bununla birlikte, çocuğa her okuma parçasını okurken okuduğu bütün sözcükleri çözümlenmek alışkanlığı da verilmemelidir. Bu alışkanlığı alan çocuk, her sözcüğü çözümlenerek okumak zorunda kaldıkça, sözcükleri hızla kavramakta zorluk çeker. Böylece, bu gibi çocukların okumaları daima ağır olur.

Çocuklar, gerektiğinde sözcükleri, çözümlenmeli; fakat her sözcüğü mutlaka çözümlenerek okumak alışkanlığını da almamalıdır.

NOTLAR

1. Gözün okuma sırasındaki hareketleri ile göz kırpmasını birbirine karıştırmamalıdır.

2. Burada "sessiz okuma" deyimi, "silent reading" deyimi yerine kullanılmıştır. Bu sırada okuduğumuz sözcükleri seslendirmeyerek, dudaklarımızı bile kıpırdatmadan, yalnız gözlerimizle okuma parçasını satırını izlememiz demektir ki, yaşamda en çok başvurduğumuz okuma şekli budur. Onun için Amerikan eğitimcileri "sessiz okuma"ya önemli bir yer verilmesini isterler.

3. Gencin okuduğu okuma parçasında satırın sırası, aslında bu şekilde olduğu kadar geniş değil, doğal halde idi. Bununla birlikte, satırların üzerine çizilen dikey çizgilerin üstünde altındaki sayıların açık olarak yazılabilmesi için, şekillerin arası biraz açık bırakılmıştır.

4. Bu şekilde dikey çizgilerin altına konular deney sırasında gözün, o durumda iken kaç an olarak belirlenemediğini anlatır.

3-
ini
ve